

О. М. КОПТЄВА

здобувач

Кіровоградський державний педагогічний університет
ім. Володимира Винниченка**АНАЛІЗ КРИТЕРІЇВ, ПОКАЗНИКІВ І РІВНІВ РОЗВИТКУ
СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ ЗРІЛОСТІ УЧНІВ
ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

У статті проаналізовано поняття “соціально-професійна зрілість” учня професійно-технічного навчального закладу за допомогою таких критеріїв, як соціально-професійна активність, соціально-професійна відповідальність і соціально-професійне самовизначення. На основі показників кожного з критеріїв виділено три рівні соціально-професійної зрілості – високий, середній та низький.

***Ключові слова:** зрілість, соціально-професійна зрілість, критерії, показники та рівні соціально-професійної зрілості, учні професійно-технічних навчальних закладів.*

Проблема особистісного та професійного розвитку завжди актуальна, оскільки успіх у професійній діяльності, самореалізація, почуття значущості в житті суспільства дуже часто залежать від якостей та властивостей особистості. Звідси – зацікавленість багатьох учених у вивченні питань професійного та особистісного розвитку учнів професійно-технічних навчальних закладів – майбутніх фахівців, їх соціально-професійної зрілості та майстерності, а також високої підготовки фахівця як людини творчої, компетентної та, звичайно, конкурентоспроможної.

Така постановка питання передбачає створення відповідних умов навчання й виховання учнів у професійно-технічних навчальних закладах. Концептуальні положення щодо змісту, форм і методів організації навчально-виховного процесу в ПТНЗ ґрунтуються на засадах Конституції України, “Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті” (2001 р.), Закону України “Про професійно-технічну освіту”, а також Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр.

Зміни, які відбуваються в суспільстві, вимагають змін і в професійній діяльності, і в самій особистості фахівця. Тому важливими постають дослідження саморозвитку особистості учня, його соціально-професійної зрілості в період навчання в ПТНЗ.

***Метою статті** є наукове обґрунтування поняття “соціально-професійна зрілість”, визначення та аналіз критеріїв, показників і рівнів соціально-професійної зрілості учнів професійно-технічних навчальних закладів.*

У педагогіці та психології в поняття “зрілість особистості” вкладають різний зміст: визначення ієрархії цінностей, які відображають пріоритети загальнолюдських цінностей; розвиток потребнісно-мотиваційної сфери на основі особистісної системи цінностей; усвідомлення й прийняття своєї відповідальності за себе, своїх близьких, роботу, суспільство у

співвідношенні зі своїми можливостями; стратегія життя, побудована відповідно до цінностей особистості, прагнень і можливостей; висока вимогливість до себе; саморегуляція поведінки; наявність активної позиції.

Великого значення для формування зрілості особистості науковці надавали саме відповідальності. Так, Е. Фромм [3], В. Франкл [9, с. 232–238] вказували, що такі якості зрілої особистості, як турбота, відповідальність, повага, знання, незалежність, є якостями саме зрілої особистості. Вона знає, для чого живе, вільна у своїх проявах та усвідомлює, що вона робить. Саме від відповідальності буде залежати діяльність особистості та її успішність у житті. Також учені наголошують, що зрілість виявляється в здібностях регулювати свою поведінку в кризових ситуаціях (під час стресів, тривоги).

С. Рубінштейн [11] також наголошував на значенні відповідальності, активної участі в житті суспільства та принциповому відношенні до діяльності та життя загалом у формуванні зрілості особистості. В. Петровський пов'язує зрілість особистості з її активністю, вмінням взаємодіяти та впливати на інших людей, виконуючи певну соціальну роль. Під час соціального життя зріла особистість навчається правильно ставити цілі та вільно їх реалізовувати [8].

О. Старовойтенко [13] у відповідальності вбачає вирішальну ознаку зрілості. Психологічно відповідальна особистість – це особистість, що відповідає за зміст свого життя перед собою та іншими людьми. Зрілість особистості автор аналізує через її життєві відносини й визначає ступенем зрілості цих відносин. Тобто зрілою є інтелектуально розвинена особистість, яка вміє ефективно організовувати й продуктивно здійснювати свою діяльність крізь призму моральних норм.

Таким чином, аналізуючи різні складові зрілості особистості, можна виділити її основні критерії, що є одним із завдань нашого наукового дослідження. Їх виокремлення є необхідним для аналізу процесу формування соціально-професійної зрілості учнів ПТНЗ.

За соціально-педагогічним словником, критерій – це ознака, за якою класифікуються, оцінюються (та отримують оцінки) відповідним індикатором психічні явища, дії або діяльність, зокрема при їх формалізації [15, с. 179].

У теорії та практиці педагогічної освіти висувають низку вимог до виділення критеріїв – як загальних, які властиві будь-якому педагогічному дослідженню, так і конкретних, які враховують специфіку вивчення різних аспектів професійно-педагогічної діяльності.

1. Критерії мають забезпечувати вимірювання всіх компонентів, які входять у це утворення, й показувати існуючі між ними взаємозв'язки.

2. Критерії повинні бути розкриті через якісні та кількісні ознаки (показники). Міра вираження останніх має показувати більшу чи меншу ступінь вираження певного критерію.

3. Вони повинні показувати динаміку вимірюваної якості в часі та педагогічному просторі.

Отже, виходячи з вищезазначеного, можна сформулювати основні вимоги до виділення критеріїв: об'єктивність, включення найістотніших моментів досліджуваного явища, розгляд усіх його сторін; чітке та зрозуміле формулювання, а також можливість вимірювання того явища, яке досліджують.

У нашому дослідженні, виходячи з теоретичного дослідження змісту та складових зрілості особистості, було виокремлено такі критерії соціально-професійної зрілості учнів ПТНЗ:

- соціально-професійна активність;
- соціально-професійна відповідальність;
- соціально-професійне самовизначення особистості.

Вважаємо за доцільне здійснити детальний аналіз визначених критеріїв соціально-професійної зрілості учня ПТНЗ та охарактеризувати їх показники.

Соціально-професійна активність.

Активність особистості, беззаперечно, є важливим елементом життя людини та суспільства загалом, оскільки від неї залежить розвиток і формування особистості, покращення умов життя, виконання праці на високому рівні, підтримка звичаїв та традицій народу тощо. Водночас прояв активності сприяє підвищенню самооцінки особистості, бажанню приносити користь суспільству (виконанню суспільно корисної праці), вільному вибору змісту життєдіяльності, самостійному прийняттю рішень і відповідальності, розумінню цінності людського життя тощо.

У педагогічному словнику С. Гончаренко активність особистості визначено як здатність людини до свідомої трудової та соціальної діяльності, здатність створювати суспільно значущі перетворення матеріальної та духовної сфер на основі засвоєння історичного досвіду людства; реалізація у творчій діяльності, вольових актах, спілкуванні. [4, с. 21]. Активні дії можуть бути корисними або асоціальними залежно від цілей людини (гуманістичних або антигуманістичних), які є головною рушійною силою активності особистості. На нашу думку, такі дії залежать від накопичених знань, ціннісних орієнтацій та ставлення особистості до себе та інших людей.

Водночас дослідники виділяють дві сторони активності – внутрішню та зовнішню. До внутрішньої А. Петровський [7] зараховує потреби, мотиви, інтереси та ціннісні процеси особистості (суб'єктно-світоглядна сторона активності), а до зовнішньої – умови, діяльність, дії та операції (предметно-діяльнісна сторона активності). Звичайно, ці складові організації особистісної активності взаємодіють між собою та взаємодоповнюють одна одну.

Активність особистості протягом життя людини змінюється, а тому різні науковці виділяють такі її види: психічна, когнітивна, пізнавальна, творча, розумова, інтелектуальна, трудова, соціальна, поведінкова, комунікативна та надситуативна активність. Виходячи з нашого дослідження, зауважимо саме на соціальній і трудовій активності.

Соціальна активність у педагогічному словнику Г. Коджаспірової, О. Коджаспірова [5] є родовим поняттям стосовно видових: суспільно-політичної, трудової, пізнавальної тощо. Вона реалізується у вигляді соціально корисних дій, під впливом мотивів і стимулів, в основі яких лежать суспільно значущі потреби. Суб'єктом такої активності є людина, соціальна група та інші спільноти. Розвиток соціальної активності як суспільної властивості особистості відбувається через систему зв'язків людини з навколишнім соціальним середовищем у процесі пізнання, діяльності та спілкування. Для нашого дослідження важливим є те, що автори вказують, що соціальна активність є динамічним утворенням і може мати різну ступінь прояву. Той чи інший рівень соціальної активності залежить від співвідношення між соціальними обов'язками особистості в суспільно значущій діяльності та суб'єктивними настановами на діяльність.

Говорячи про учня професійно-технічного навчального закладу, варто розглянути не лише соціальну активність, а й професійну, оскільки молодь вступає в навчальний заклад для отримання професії та реалізації своїх знань, інтересів, потреб у майбутньому житті.

У праці О. Кокун вжито таке поняття, як “професіогенез”, яке розглядають як цілісний безперервний процес становлення особистості фахівця, який починається з моменту вибору та прийняття майбутньої професії і закінчується, коли людина припиняє активну трудову діяльність. Виділяють два напрями професіогенезу особистості: формування внутрішніх засобів професійної діяльності та засвоєння зовнішніх (соціальних) засобів професійної діяльності. Наслідком професіогенезу особистості є професійна зрілість [6, с. 8–9].

Автор зазначає, що саме під професійним становленням особистості розуміють процес прогресивної зміни внаслідок соціальних впливів, професійної діяльності та власної активності людини.

Виходячи з вищезазначеного, варто визначити основні показники соціально-професійної активності учня ПТНЗ: прагнення стати професіоналом своєї справи; бажання виконувати суспільно корисну діяльність; наявність соціальних і професійних цілей у житті, прагнення стати лідером; бажання активно впливати на життєдіяльність оточуючих, у тому числі на групу ПТНЗ, де навчається; поєднання досягнень минулого, теперішнього та планування перспектив на майбутнє для стимулювання активної життєдіяльності; опанування нових знань, умінь і навичок, необхідних для майбутньої професії; участь у культурно-масових заходах, конкурсах технічної творчості, розробка та оформлення матеріалів для гурткової роботи; бажання співпрацювати та спілкуватися з ровесниками й колегами.

Соціально-професійна відповідальність.

У словнику-довіднику із соціальної педагогіки поняття “відповідальність” трактується як виконання соціальним суб'єктом соціальних, правових чи моральних норм, здатність особистості розуміти відповідність результатів своїх дій поставленим цілям, прийнятим нормам і правилам, у

результаті чого виникає почуття співпричетності із загальною справою, а при невідповідності – почуття сорому, провини, бажання виправитися. Відповідальність пов'язують із набуттям людиною соціального досвіду, виробленням ціннісних орієнтацій, самостійністю, ініціативністю, старанністю та іншими якостями.

Відповідальність особистості ґрунтується на ставленні до об'єкта діяльності, до самої діяльності та її результату. Позитивний результат діяльності посилює мотивацію, впевненість у своїх силах і сприяє бажанню працювати далі, а негативний супроводжується розчаруванням [14, с. 75–78].

Залежно від сфер життєдіяльності особистості та її наслідків, виділяють такі види відповідальності: юридичну, професійну, економічну, екологічну, політичну, соціальну. Виходячи з нашого дослідження, доцільно розглянути два її види – соціальну й професійну.

В. Радул зазначає, що соціальна відповідальність – це, передусім, моральна якість особистості. Вона є критерієм становлення соціальної зрілості особистості, “виявляється в потребі самореалізації не себе в суспільстві, а себе для суспільства”. Її формування доцільно визначити як “відповідальну діяльність, яка спрямована на реалізацію соціально значущої мети і виникає на основі послідовної реалізації системного підходу в навчально-виховному процесі, де навчальна, науково-дослідна і громадська діяльність взаємно доповнюють одна одну” [16, с. 31].

Особистість несе відповідальність за зроблену дію (ретроспективний аспект) і за те, що необхідно зробити (перспективний аспект). Відповідальність за своє майбутнє та майбутнє інших людей є показником зрілості особистості, який передбачає здатність особистості усвідомлювати особисту відповідальність за здійснення своїх обов'язків і передбачати наслідки своєї власної діяльності.

У нашому дослідженні ми поділяємо думку В. Сперанського, який визначає рівні соціальної відповідальності відповідно до життєвої позиції особистості. На першому рівні особистість виконує певні дії, щоб уникнути відповідальності. На другому рівні спонукальним мотивом є дотримання норм і правил, бажання відповідати очікуванням оточуючих. Це свідчить про сформованість відповідальності до суб'єктивної. В цей момент особистість починає змінювати свою поведінку відносно розуміння “правильності – неправильності” свого вчинку та аналізувати умови, які спонукали здійснити його. Лише на третьому рівні відбувається переростання почуття відповідальності у відповідальність соціальну. Четвертий рівень характеризується, насамперед, високорозвиненою професійною відповідальністю, яка реалізується в трудовій діяльності. П'ятий рівень дає змогу соціально зрілій особистості чітко займати громадянську позицію в трудовій та суспільній діяльності [12, с. 38–87].

Формування відповідальності учнів ПТНЗ можливе за умови виконання вправ із відповідального ставлення до виконання суспільних обов'язків, самоврядування (здатність до самоаналізу й самоконтролю,

вміння виконувати доручену справу, прояв наполегливості, ініціативи, самостійності під час виконання поставлених завдань, здатність передбачити свої дії, вміння дати оцінку своїй поведінці), а також стимулювання відповідальної поведінки [1, с. 34].

Як бачимо, відповідальність, як і якості людини, виявляється в процесі діяльності та в самому ставленні особистості до неї. Це певний контроль над своєю діяльністю із співвіднесенням прийнятих норм і правил поведінки.

Говорячи про відповідальність учнів, варто зазначити, що вони не завжди проявляють ініціативу й творчість у процесі навчання, хоча це має бути їх основним видом діяльності на цьому етапі життя. Тому й з'являються протиріччя між “хочу” і “можу” та “необхідно”, “треба”. Для підготовки майбутніх фахівців – учнів ПТНЗ – центральною в професійній підготовці має стати навчальна діяльність. Відповідальне ставлення до навчання має бути усвідомленим, тобто вони мають внутрішньо бути готовими до виконання своїх обов'язків під час професійного навчання, які мають зовнішньо підкріплюватися з боку навчального закладу, що полягає в забезпеченні засвоєння та передачі знань, формуванні вмінь і навичок учнів ПТНЗ.

Професійна відповідальність – це відповідальність, яка покладена на особистість у зв'язку з її професійними обов'язками. Вона є частиною соціальної відповідальності, оскільки людина продовжує приймати (не приймати) вимоги, правила певної соціальної групи та суспільства загалом. Особистість погоджується та приймає обов'язки, пов'язані з певною професією. Їх виконання і стає показником професіоналізму.

В особистості фахівця будь-якого профілю відповідальність має бути провідною якістю, що характеризується “вільно обраним, критично осмисленим з позицій професійного обов'язку прагненням сумлінного, творчого виконання своїх професійних функцій та завдань” [2, с. 8].

Отже, аналізуючи критерій соціально-професійної зрілості учня ПТНЗ, соціально-професійну відповідальність, варто виокремити її показники: вміння нести відповідальність за власну поведінку; вміння нести відповідальність не лише за себе, а й за інших; бажання бути відповідальним за результати своєї діяльності та діяльності своєї групи; врахування думок оточуючих щодо виконання певного виду діяльності; виконання обов'язків керівника, організатора групи; участь в учнівському самоврядуванні; здатність до самоаналізу та самоконтролю; прояв наполегливості, ініціативи, самостійності під час виконання поставлених завдань; прагнення досконало володіти знаннями; вміння дати оцінку своїй поведінці.

Соціально-професійне самовизначення.

Поняття “самовизначення” в соціолого-педагогічному словнику трактується як процес, відносно самостійний стан соціалізації, суть якого полягає у формуванні в індивіда усвідомлення мети й змісту життя, готовності до самостійної життєдіяльності на основі співвідношення бажань, наяв-

них якостей, можливостей і вимог, які застосовують до нього з боку оточення та суспільства (В. Радул).

Самовизначення – це певний етап соціалізації особистості, вибір життєвого шляху, його змісту, побудова життєвих планів та вибір шляхів їх реалізації, що ґрунтуються на власних знаннях, уміннях, якостях, бажаннях та умовах, які створює навколишнє середовище.

Для самовизначення особистість має відповісти на низку запитань, таких як “ким я буду?”, “яким я буду?”, “навіщо я це роблю?”, “яким чином я це зроблю?”. У відповідях на ці питання та для їх реалізації зацікавлені, звичайно, кілька сторін: сама особистість, яка прагне мати забезпечене, повноцінне в усіх сферах життя; підприємство, яке прагне отримати гарного фахівця; країна, яка піклується про своє економічне становище.

Тому в науковій літературі виділяють різні види самовизначення: життєве, особистісне, професійне, соціальне, моральне, сімейне, громадянське тощо. Це пов'язано з намаганням конкретизувати цей процес, який охоплює всі сфери людської життєдіяльності.

Професійне самовизначення особистості розуміють як прийняття особистістю рішення про вибір своєї професійної діяльності, яке водночас визначає і приналежність до певної соціальної групи, і коло майбутнього спілкування, і навіть можливість місцепроживання.

Періодом професійного самовизначення стають саме роки юності, коли учень обирає майбутню професію, зростають вимоги, розширюється коло спілкування у зв'язку зі зміною навчального закладу, надається більша самостійність. Провідним видом діяльності стає навчально-пізнавальна, яка набуває професійної спрямованості та стає життєво необхідною. А тому і з'являється почуття дорослості, соціально-професійної відповідальності, вміння приймати рішення за себе та близьких, формуються ціннісні орієнтації, пов'язані з вибором професії. Все це, звичайно, сприяє формуванню зрілості особистості.

Разом з професійним учені розглядають і соціальне самовизначення, навіть часто професійне включають у соціальне.

Під соціальним самовизначенням розуміють знаходження людиною свого місця в суспільстві. Воно утворює необхідну основу для реалізації особистості в соціальній реальності, гармонійного поєднання потреб людини та суспільства, знаходження шляхів і можливостей для соціального просування. Соціальне самовизначення проявляється в усіх життєвих виборах особистості – у рівні освіти, кваліфікації, місці роботи, проживання тощо [17, с. 302].

У цьому визначенні простежується поєднання соціального й професійного самовизначення, соціальне формує певні якості особистості, необхідні для ефективного функціонування в професійній сфері. Людина, обираючи майбутню професію в своєму житті, обирає тим самим своє соціальне становище. Це означає, що соціальне й професійне самовизначення нерозривні, оскільки під час такого вибору людина керується ціннісними

орієнтаціями, соціальним становищем батьків, вибирає та набуває одночасно певні соціальні ролі, проектує своє соціальне становище. Професійне самовизначення стає усвідомленим інструментом досягнення соціального становища в майбутньому.

Тому, на нашу думку, показниками соціально-професійного самовизначення учня ПТНЗ є: розвиток мотивації та бажання оволодіти фахом; уміння застосовувати знання в різних видах діяльності; здатність оцінювати свої можливості, робити самоаналіз і самооцінку своєї діяльності; сприйняття себе як особистості, схвалення себе загалом; переконання в тому, що людина здатна контролювати своє життя, приймати рішення та успішно їх реалізовувати; самореалізація в діяльності, яку обрала людина; бажання досягти успіхів.

Для визначення рівня соціально-професійної зрілості учня ПТНЗ ми використовували позиції В. Радула, який вказує, що соціальна зрілість особистості визначається всією сукупністю її діяльності. Тому оцінка рівня соціальної зрілості в кожному напрямі діяльності дає можливість отримати комплексну характеристику соціальної зрілості. На цій основі будується алгоритм інтегрування показника соціальної зрілості особистості – її індекс [10, с. 9].

Для визначення рівня соціально-професійної зрілості учня професійно-технічного навчального закладу ми використовували модифікований варіант методики її формування, яка дає змогу через діагностику ступеня виявлення кожного з трьох критеріїв результати порівняльного аналізу подати у вигляді кількісного індексу.

Індекс задано аналітичною функцією $y=f(x)$, де y – індекс, x – набір емпіричних індикаторів, f – символ перетворення, якому підлягає набір у процесі перетворення. Відмінність індексу від показника полягає в тому, що індекс унеможлиблює порівняння показників, які безпосередньо не порівнювані. Індекс як форма узагальнення низки показників є оцінним нормованим числом.

Запропоновані кількісні критерії – це експериментально встановлені інтервали значень індексів соціально-професійної активності, соціально-професійної відповідальності та соціально-професійного самовизначення. Варіанти їх перетину утворюють конкретні рівні формування соціально-професійної зрілості учня ПТНЗ.

Експериментальні значення кожного індексу змінюються від 1 до 5. Ми виокремили три інтервали числових значень індексу (умовно) – “високий” (5,0–4,01), “середній” (4,0–3,01) та “низький” (3,0–1,5). Межі цих інтервалів характеризують певний рівень формування соціально-професійної зрілості учня професійно-технічного навчального закладу. Рівень має кількісне та якісне пояснення.

Висновки. Отже, формування соціально-професійної зрілості майбутніх фахівців можливе за умови якісного зростання в них критеріальних характеристик досліджуваного процесу. Таким чином, особистість переходить із нижчого рівня сформованості соціально-професійної зрілості до вищого.

Список використаної літератури

1. Баранова С. В. Професійна відповідальність в управлінській діяльності: соціально-психологічний аспект / С. В. Баранова. – Луганськ : Світлиця, 2006. – 200 с.
2. Бешевец Л. В. Формування професійної відповідальності майбутніх педагогів в умовах педвузу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Л. В. Бешевец ; КДПУ ім. В. Винниченка. – Кіровоград, 1997. – 17 с.
3. Бордовская Н. В. Психология и педагогика : учебник для вузов / Н. В. Бордовская, А. А. Реан, С. И. Розум. – Санкт-Петербург : Питер, 2000. – 304 с.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 375 с.
5. Коджаспирова Г. М. Словарь по педагогике / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров – Москва : МарТ ; Ростов-на-Дону : МарТ, 2005. – 448 с.
6. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця : монографія / О. М. Кокун. – Київ : ДП “Інформаційно-аналітичне агентство”, 2012. – 200 с.
7. Петровский А. Введение в психологию / под ред. проф. А. Петровского. – Москва : Издательский центр “Академия”, 1996. – 496 с.
8. Петровский В. А. Личность в психологии: парадигма субъектности : монография / В. А. Петровский. – Ростов-на-Дону, 1996. – 272 с.
9. Пименова С. Н. Изучение особенностей Я-концепции зрелой личности / С. Н. Пименова, Н. Б. Подойникова // Вестник КАСУ. – 2005. – № 4. – С. 232–238.
10. Радул В. В. Соціально-педагогічна зрілість : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / В. В. Радул. – Київ, 2001. – 202 с.
11. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – Санкт-Петербург : Питер, 2000. – 625 с.
12. Сперанский В. Й. Социальная ответственность личности: сущность и особенности формирования / В. Й. Сперанский. – Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1987. – 152 с.
13. Старовойтенко Е. Б. Жизненные отношения личности: модели психологического развития / Е. Б. Старовойтенко. – Киев, 1992. – 215 с.
14. Соціальна педагогіка : словник-довідник / за заг. ред. Т. Ф. Алексеєнко. – Вінниця : Планер, 2009. – 542 с.
15. Соціолого-педагогічний словник / за заг. ред. В. В. Радула. – 2-ге вид. – Харків : Мачулін, 2015. – 444 с.
16. Радул В. В. Соціально-професійне становлення особистості : монографія / В. В. Радул. – Кіровоград : Імекс ЛТД, 2002. – 263 с.
17. Социологический справочник / под ред. В. И. Воловича. – Киев : Политиздат Украины, 1990. – 382 с.

Стаття надійшла до редакції 02.02.2017.

Коптева О. Н. Анализ критериев, показателей и уровней развития социально-профессиональной зрелости учеников профессионально-технических учебных заведений

В статье проанализировано понятие “социально-профессиональная зрелость” ученика профессионально-технического учебного заведения с помощью таких критериев, как социально-профессиональная активность, социально-профессиональная ответственность и социально-профессиональное самоопределение. На основе показателей каждого из критериев выделены три уровня социально-профессиональной зрелости – высокий, средний и низкий.

Ключевые слова: зрелость, социально-профессиональная зрелость, критерии, показатели и уровни социально-профессиональной зрелости, ученики профессионально-технических учебных заведений.

Koptyeva O. Analysis of Criteria, Indicators and Levels of Development of Socio-Professional Maturity of Pupils of Professionally-Technical Educational Institutions

The article is devoted to the analysis of the concept of “socio-professional maturity” of professionally-technical educational institution pupils by using such criteria as: socio-professional activity, socio-professional responsibility and socio-professional self-determination. Three levels of socio-professional maturity – high, medium and low have been identified on the basis of each criteria indicators. It has been defined that the formation of socio-professional maturity of future specialists is possible under the condition of qualitative growth of the criteria characteristics of the studied process. Thus, the personality passes from the lowest to the highest level of development of socio-professional maturity.

Main indicators of the students’ criteria of socio-professional maturity in professionally-technical education institutions are: socio-professional responsibility (the ability to bear responsibility for their own behavior; the ability to bear responsibility not only for themselves but also for others; performance of duties of the manager, the organizer of the group; participation in student’s self-government, etc.); socio-professional activity (the aspiration to become a professional; the desire to perform socially beneficial activity; participation in cultural events, competitions of technical creativity, etc.) and socio-professional self-determination (development of motivation and desire to master the profession; the ability to assess their opportunities, to do the self-analysis and self-evaluation of their work; the perception of themselves as individuals, the approval themselves in general; to make decisions and successfully implement them).

Key words: *maturity, socio-professional maturity, criteria, indicators and levels of socio-professional maturity, pupils of professionally-technical educational institutions.*